

Albert Meister:

**OÙ VA L'AUTOGESTION
YUGOSLAVE?**

(Kamo ide jugoslavensko samoupravljanje?)

Édition Anthropos, Paris, 1970.

Albert Meister je 1964. godine objavio knjigu » L'expérience yougoslave« koja mu je poslužila kao početna točka za ovo djelo. U to vrijeme, kada je ekonomska situacija u Jugoslaviji bila kritična, nije se moglo znati koliko će se teoretske postavke socijalizma i samoupravljanja uspjeti približiti stvarnosti. Bilo je vrlo važno odrediti odnos između samoupravljanja i socijalizma koji je u istočnim zemljama bio centralistički.

Danas to više nije glavna preokupacija niti samoupravljača niti političara. Danas se postavlja pitanje odnosa samoupravljanja i liberalizma, i to u najpraktičnijim vidovima: odnos prema zapadnom svijetu kojemu se Jugoslavija sve više približava trgovinski, privredno, pa i filozofski. Čak se može reći da je samoupravljanje jedna od mogućnosti adaptacije liberalizmu. Možda je njegova glavna funkcija da predstavlja prelaz između klasičnog, sovjetskog socijalizma i liberalizma, ili, sasvim suprotno, da nakon što je poslužilo za »ublažavanje« klasičnog socijalizma, služi kao kočnica prema liberalizmu, barem liberalizmu izvjesnog tipa. Ove pretpostavke zahtijevaju razmatranja na nivou vlasništva i upravljanja. U Jugoslaviji postoje mnoge varijante vlasništva i upravljanja, što otežava odgovor.

Sve reforme, od kojih je najpoznatija ona iz 1965. god. vodile su prema usvajanju liberalne logike; npr. smanjenje državnih intervencija i afirmacija principa slobodne konkurencije, tendencija prema smanjenju subvencija manje uspješnim poduzećima i regijama, rehabilitacija prohita. Posljedica ove politike bila je sve veća nejednakost među regijama, poduzećima i radnicima.

Meister primjećuje, da mnogi površni promatrači u ovim karakteristikama vide povratak kapitalizmu. Međutim, o kapitalizmu se ne radi. Radi se o napuštanju centralističkog plana i o neuplitanju države. Na taj način poduzeća postaju otočići socijalističke demokracije i u međusobnoj borbi trijumfira jači.

Ova se knjiga uglavnom oslanja na rezultate triju anketa provedenih u jednoj komuni. Istraživale su se radničke, seljačke i društvene samoupravne institucije, kao i njihovi međusobni odnosi. Glavni cilj ovih istraživanja bio je da se utvrdi konkretno funkcioniranje samoupravljanja.

Samoupravljanje nije prenosivo iz jedne zemlje u drugu: ono je integralni dio modela ekonomskog razvoja. Ipak, Meister smatra da je širina i raznolikost jugoslavenskog samoupravljanja veoma korisno iskustvo.

Upravo ta raznolikost jugoslavenskog društva zahtijeva promatranje sa svih aspekata. Zato Meisterova knjiga sadrži poglavlja o radničkom samoupravljanju, o seoskom kooperativnom samoupravljanju, o društvenom samoupravljanju, o komunalnom samoupravljanju. On također raspravlja o moći, modelima razvoja, socijalističkom projektu, društvenoj kontroli itd.

Maja Štambuk

Richard H. Hall

University of Minnesota

**ORGANIZATIONS: STRUCTURE AND
PROCESSES**

*Izdavač: Prentice Hall Inc. Englewood
Cliffs, 1972. strana 348.*

U obilnoj literaturi novijih udžbenika iz sociologije organizacije pojavila se i knjiga R. Halla, koja po nizu karakteristika predstavlja relativno specifičan pokušaj pristupa problemu organizacije i zbog toga zaslužuje da bude obrađena i prikazana. Iako je namijenjena studentima sociologije na II i III stupnju, ona sigurno može biti interesantna kao priručnik čak i onima kojima je sociologija organizacije uža specijalnost i to zbog toga što sadrži ogroman broj činjenica: rezultata istraživanja i teoretskih interpretacija.

Knjiga se sastoji iz četiri dijela. Prvi dio pod nazivom »Priroda organizacije« obuhvaća nekoliko poglavlja u kojima autor nastoji izložiti sve probleme prirode organizacije u okviru raznih teoretskih pristupa kao što su zatvoreni i otvoreni sistem, dajući kritičku ocjenu

oba sistema, pa čak ponegdje i predlažući nove pristupe. U istom dijelu autor govori o tipologiji organizacije, evaluira pojedine tipologije imajući u vidu empirijski kriterij i predlaže tzv. empirijsku taksonomiju, govori o organizacionim ciljevima i njihovim determinantama, potanko analizira probleme efektivnosti i efikasnosti, nastojeći odrediti ta dva pojma koja se međusobno djelomično poklapaju i u stručnoj literaturi često pogrešno identificiraju. U drugom dijelu kojeg ujedno smatramo najvrijednijim, pod nazivom **»Struktura organizacije«** autor raspravlja o svim, rekli bismo, tradicionalnim aspektima organizacije, kao što su veličina organizacije, njena kompleksnost, formalizacija i svi aspekti vezani uz formalizaciju. Ovdje se govori o svim korelatima veličine organizacije kao što su struktura, tehnologija, profesionalizacija, zatim o djelovanju pojedinih varijabli kao što su tehnologija i struktura na veličinu poduzeća, uz prezentiranje rezultata najnovijih istraživanja. Istom metodom empirijskog dokumentiranja autor raščlanjuje problem kompleksnosti organizacije na pojedine dimenzije, pa tako govori o horizontalnoj i vertikalnoj diferencijaciji, spacijalnoj disperziji i ostalim komponentama kompleksnosti. Posljednji odjeljak razmatra probleme formalizacije. Autor najprije analizira u čemu se sastoji formalizacija jednog poduzeća, zatim diskutira o problemu odnosa formalizacije i moći, tehnologije i formalizacije, tradicije i formalizacije itd. Jedan dio poglavlja čini nam se naročito interesantan: to je onaj dio koji govori o odnosu između stupnja formalizacije organizacije i ponašanja njenih članova. Tu se analiziraju oblici ponašanja koje pojedinci ispoljuju u procesu prilagođavanja određenom tipu organizacije i specifične reakcije na stupanj formaliziranosti organizacije.

Treći dio knjige pod nazivom **»Unutarnji organizacioni procesi«** sastoji se iz tri poglavlja: »Moć i konflikt«, »Rukovođenje i donošenje odluka« i »Komunikacije«. Navedena tri poglavlja a ponajviše treći dio, možda su naročito interesantni za sociologe organizacije u Jugoslaviji, jer je većina istraživanja koja su provedena u našoj zemlji iz ovog područja obrađivala probleme moći, utjecaja, donošenja odluka, participacije i konflikata. Možda je upravo zbog toga za naše sociologe ovo korisna

mogućnost usporedbe s najnovijim em-u svijetu, a posebno u zemlji u kojoj je sociologija organizacije najrazvijenija — SAD. Najprije se analiziraju pojedini tipovi utjecaja i moći, zatim se govori o odnosu između utjecaja, moći i konformizma, horizontalnim odnosima i moći, vertikalnim odnosima, svim faktorima koji djeluju na količinu utjecaja ili moći u organizaciji i modernim teorijama moći i utjecaja. Analizira se rukovođenje, različiti aspekti i stilovi rukovođenja, kakav je odnos između pojedinih stilova rukovođenja i uspješnosti kompleksne organizacije, te na kraju, donošenje odluka i faktori koji djeluju na intenzitet participacije u samom procesu. Autor dosta pažnje posvećuje problemu odgovornosti i komunikacija u organizaciji, kao korelatima utjecaja i moći.

Posljednji dio knjige pod naslovom **»Društvo i organizacija«** obuhvaća dva poglavlja: »Okolina i organizacija« i »Organizacija i socijalna promjena«. U prvom se poglavlju govori o najnovijim nastojanjima u području sociologije organizacije. Naime, većina starijih teorija i istraživanja analizirale su organizaciju kao zatvoreni sistem, kao entitet za sebe, ispuštajući iz vida da je i analizirana organizacija u stvari samo mali dio mnogo šireg organizacionog tijela tj. socijalne okoline. Tek najnoviji pokušaji na području sociologije organizacije orijentirani su na odnos između organizacije i socijalne okoline, različito definirane. Upravo zbog toga ovdje i postoji relativno skromni kvantum činjenica, piirjskim rezultatima na tom području informacija i teorija, naročito ako se usporedi s onim iz problematike strukture organizacije. No ipak, autor koristi postojeći materijal koliko je to moguće, govoreći o okolini općenito, o tehnološkim faktorima koji djeluju na organizaciju, političkim, ekonomskim, demografskim, ekološkim i kulturnim faktorima kao dimenzijama globalnog društva, za koje se tek nedavno veći broj sociologa interesira kao za determinante organizacije. Nažalost, ovo je poglavlje više teoretska diskusija pa čak i spekulacija o nekim odnosima, a manje analitičko povezivanje organizacije i socijalne okoline. Možda je razlog takvom pristupu upravo navedeni manjak relevantnih empirijskih informacija. U posljednjem poglavlju govori se o promjenama u organizaciji i globalnom društvu, djelo-

vanju svih promjena na nivou globalnog društva kako na organizaciju, tako i na njezine članove, te čak i o suprotnom smjeru djelovanja: djelovanju organizacije na globalno društvo. I ovdje se osjeća izraziti manjak empirijskih potvrda i njegove posljedice po vrijednost zaključaka.

Možemo rezimirati da je knjiga R. Halla sigurno jedno osvježeno u literaturi sociologije organizacije. Njezini su nedostaci: prevelika naglašenost formalnih aspekata i strukture organizacije i podređenost problema samih procesa. Uprkos toga, ona može korisno poslužiti kako studentima sociologije, tako i sociolozima kao izvor najnovijih informacija iz područja koje danas privlači pažnju velikog broja stručnjaka širom svijeta.

Josip Obradović

Grupa autora

ELEMENTS OF POLITICAL KNOWLEDGE

(Osnovi političeskih znanii)
Progress Publishers, Moskva 1970.

Grupa sovjetskih društvenih znanstvenika (V. I. Stepakov, D. Y. Bakshiev, K. H. Brutents, V. F. Glagolev, B. D. Datsyuk, V. V. Zagladin, A. Z. Okorokov, F. F. Petrenko, A. P. Petrov i N. P. Filimonov) napisala je udžbenik teorije o društvu sa stajališta marksizma-lenjinizma u svrhu da svjetskoj javnosti i svima koji žele upoznati marksizam-lenjinizam pokaže doseg znanstvene marksističke misli u Sovjetskom Savezu.

Knjiga ima šest glava. U prvoj autori razrađuju fundamentalne teze historijskog materijalizma: (a) materijalna produkcija kao temelj društvenog razvoja, (b) uloga klasne borbe u razvoju društva, (c) proleterska revolucija kao zakoniti prijelaz iz kapitalizma u socijalizam, (d) komunistička partija kao društvena snaga koja mijenja društvene odnose. U drugoj glavi nalazimo povijest revolucionarnog razdoblja u Sovjetskom Savezu.

U trećoj glavi je riječ o socijalizmu u Sovjetskom Savezu, kao prvoj fazi komunizma. Ovdje nalazimo analizu formalnih društvenih odnosa u sovjetskom

društvu, opise sistema vlasništva, radnih odnosa, sistema planiranja itd., s intencijom da se pokaže superiornost socijalističkog sistema nad kapitalističkim na svim planovima. Cjelokupnim viškom proizvoda raspolaze država za opće potrebe. Osnovni princip organizacije u društvu je demokratski centralizam što autori dovode u vezu sa Lenjinovom izjavom iz 1918. god.: »Naša je dužnost da realiziramo demokratski centralizam u ekonomskoj sferi.« (Elements of political knowledge, Progress Publisher, Moskva, 1970. str. 114.)

Pod demokratskim centralizmom razumijeva se takva centralizacija nacionalne ekonomije koja omogućuje jednom centru upravljanje privredom. Odnosi između države i poduzeća »temelje se na principu subordinacije nižih organizacija prema višima« (ibid. str. 114). Ovaj centralizam ne uništava slobodu stvaralaštva, jer je, po autorima, Lenjin naglasio obratno, naime da centralizam potiče lokalnu inicijativu i različite načine realizacije istog cilja. U ovom poglavlju autori nastavljaju analizom političkog i državnog sistema u Sovjetskom Savezu.

U četvrtoj glavi nalazimo pasuse o prijelazu iz socijalizma u komunizam, o komunističkoj ekonomiji, komunističkoj tehnologiji, o znanosti, komunističkoj distribuciji dobara, državi koja će nestati i zamijeniti je društveno samoupravljanje, itd.

U petoj glavi razlaže se o svjetskom komunističkom sistmu, u kojemu svaka zemlja ide specifičnim putem. Ističe se potreba udruživanja već postojećih socijalističkih zemalja u novu povijesnu zajednicu zemalja i naroda na principu »internacionalne socijalističke podjele rada« kako bi došlo do potpunijeg vojnog i političkog udruženja. U ovom je poglavlju dan kratak opis radničkog samoupravljanja u Poljskoj i Jugoslaviji. Prema autorima: »Praksa pokazuje da kombinacija državnog upravljanja s različitim oblicima participacije radnih ljudi u upravljanju daje dobre rezultate i omogućuje bolje korištenje prednosti koje pruža socijalistički sistem ekonomije«.

U šestoj glavi autori obrađuju probleme međunarodnog revolucionarnog pokreta i putova u socijalizam.

Ako je suditi po ovoj knjizi marksistička teorija društva nije niti jedan korak napravila od Lenjinove smrti, što